

Edward Górecki

Zjednoczenie chrześcijan darem Bożym i owocem pojednania

Wrocławski Przegląd Teologiczny 5/2, 149-158

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

da i znaczenie), Małgorzata Wojdyło (Przymierze dwóch serc jako odpowiedź na cywilizację śmierci).

Z grupy działaczy społecznych w prelekcjach kongresowych wystąpili: Edward Czapiewski (Chrześcijańska kultura i tradycja tożsamością narodu i państwa), red. Zbigniew Nosowski (Codzienność duchowości chrześcijańskiej), Zdzisław Pisarek (Odpowiedzialność chrześcijanina za organizację życia społecznego i politycznego w naszej Ojczyźnie), red. Andrzej Potocki (Naród – społeczna przestrzeń wolności), prof. Piotr Wojciechowski (Eucharystia w codzienności katolika i jego rodziny), Leszek Zieliński (Chrześcijańska demokracja fundamentem Polski i Europy).

Zamykając relacje o udziale środowiska naukowego w 46. Międzynarodowym Kongresie Eucharystycznym należy jeszcze wspomnieć o oficjalnym uczestnictwie przedstawicieli świata nauki, rektorów wyższych uczelni, w liturgii i w spotkaniach z Ojcem św. Janem Pawłem II. Najpierw wszyscy rektorzy uczelni Wrocławia i Opola wzięli udział we Mszy św. odprawionej w Hali Ludowej w uroczystość Ciała i Krwi Paskiej (29 maja) pod przewodnictwem kard. Edwarda Gagnon. W koncelebrze było 15 kardynałów, 85 biskupów i ok. 400 kapłanów. Po mszy św. przeszła historyczna procesja eucharystyczna od Hali Ludowej do Archikatedry Wrocławskiej. Wśród uczestników byli także przybrani w togi wszyscy rektorzy wrocławskich i opolskich uczelni. Ci sami rektorzy w uroczystych strojach przybyli na spotkanie z Ojcem świętym Janem Pawłem II do Wrocławskiego Ratusza w godzinach popołudniowych, w dniu 31 maja. Ukoronowaniem ich oficjalnego uczestnictwa w Kongresie była obecność na papieskiej liturgii „Statio Orbis” w niedzielę 1 czerwca, w czasie uroczystego zamknięcia 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu.

Z powyższego szkicu wynika, iż środowisko naukowe włączyło się dość znacząco w prace przygotowawcze i sam przebieg 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu. Trzeba by tu jeszcze dodać, iż także młodzież akademicka wszystkich uczelni przeżywała czynnie Kongres. Wielu młodych wolontariuszy włączyło się bardzo czynnie w prace przygotowawcze i w sam przebieg Kongresu.

Ks. Ignacy Dec

Zjednoczenie chrześcijan darem Bożym i owocem pojednania

I. FENOMEN II EUROPEJSKIEGO ZGROMADZENIA EKUMENICZNEGO W GRAZU

1. Od Bazylei do Grazu

W dniach od 23 do 29 czerwca 1997 r. odbyło się w Grazu (Austria) Drugie Europejskie Spotkanie Ekumeniczne. Już pierwsze tego rodzaju spotkanie chrześcijan, które miało miejsce od 15 do 21 maja 1989 r. w Bazylei, było dla organizatorów i uczestników okazją doświadczenia wielkiej tęsknoty za jednością wierzących w Chrystusa i przekonania się o potrzebie zjednoczenia ich wysiłków w budowie nowego jutra liczącego się z godnością odkupionego przez Chrystusa człowieka, jutra opartego na Jego nauce. Tematem obrad było zagadnienie pokoju w sprawiedliwości¹. Na miejsce tegorocznego II Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego wybrano Graz, drugie co do wielkości miasto w Austrii, usytuowane na granicy różnych wyznań i kultur. Temat refleksji zawarto w sformułowaniu „Pojednanie – dar Boży i źródło nowego

życia”. Wskazuje on z jednej strony na teologiczny fundament wszelkich wysiłków na polu ekumenii, z drugiej – na niezbędny chrześcijański realizm, jeśli chodzi o jej postęp. Artystyczny wyraz hasła Zgromadzenia w Grazu był bardzo wymowny. Obejmuje niebieskiej barwy ramiona wyciągnięte do pojednania, wśród nich czerwonego koloru serce wyrażające miłość oraz w kolorze natury, zieleni – ziemię. Ramiona i serce tworzą stylizowany kwiat wyrastający z ziemi². Niezupełnie zamknięty wokół serca krąg ramion wskazuje na wolę kształtowania wspólnoty przez dialog i pojednanie. Logo równocześnie symbolizuje stale płonąca lampę. Tego rodzaju pomyslowo wykonane kolorowe lampki paliły się na ołtarzach kościołów w Grazu, w których uczestnicy ekumenicznego spotkania brali udział we Mszach św. czy innych nabożeństwach.

2. WIELORAKI WYMIAR PROCESU POJEDNANIA

Organizatorami Zgromadzenia w Grazu byli: Konferencja Kościołów Europejskich (CEC) i Rada Konferencji Biskupów Europy (CCEE). Stawiając pojednanie jako główne zadanie chrześcijan organizatorzy nawiązali do słów św. Pawła, który pojednanie uważa za zadanie zlecone nam przez Chrystusa (2 Kor 5, 18-21). Pojednanie wymaga szerokiego zrozumienia tego słowa. Istnieją bowiem podziały nie tylko między chrześcijanami, lecz także między różnymi religiami i kulturami, między bogatymi i ubogimi, między narodami. Istnieje także coraz bardziej pogłębiająca się przepaść między człowiekiem i przyrodą z powodu jej niszczenia. Dlatego w oparciu o Pismo św. organizatorzy zgromadzenia podkreślili konieczność pojednaniem wyżej wymienionych obszarów życia³. W wydanych dokumentach roboczych⁴ zaadresowanych do konferencji biskupich, Kościołów, gmin – parafii, organizacji, związków, zrzeszeń i grup inicjatywnych wymieniono sześć dziedzin życia chrześcijan, które miały stanowić podstawę do przygotowań do Zgromadzenia w Grazu, samych obrad oraz propozycje ich umieszczenia w dokumencie końcowym.

Dziedziny te dotyczyły:

- poszukiwania widzialnej jedności między Kościołami;
- nawiązania dialogu pomiędzy Kościołami a innymi religiami i kulturami;
- zaangażowania na rzecz sprawiedliwości społecznej, zwłaszcza przeciwdziałania ubóstwa, społecznej izolacji i innych form dyskryminacji;
- zaangażowania na rzecz pojednania między narodami oraz rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy;

¹ *Das Dokument v. 20. Mai 1989*, w: *Arbeitshilfen* Nr 70 (1989), s.5-50, wyd. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz.

² R. N o 11, *Das Erkennungszeichen der EO2*, w: *Unterwegs nach Graz, Informationsbrief zur EO2*, Nr 2 (1996) s. 2.

³ Conference of European Churches (= CEC) – Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae (= CCEE), *Versöhnung Gabe Gottes und Quelle neuen Lebens. Eine Arbeitshilfe für die Vorbereitung der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung* (1997), Genf-St. Gallen 1995. Na s. 11-12 przytoczono następujące miejsca biblijne na temat pojednania: Rdz 3, 6-19; 45, 3-15, Kpl 16; Iz 11, 1-9; 52, 13-53, 12; Jr 31, 31-34; Oz 2, 16-22; Ps 37 (36), 1-11; Mt 5, 1-12; 5, 21-26; 18, 23-35; Łk 6, 27-38; 15, 11-32; J 3, 16-17; 8, 30-36; 20, 19-23; Dz 6, 1-7; 15, 1-35; Rz 5, 6-11; 2 Kor 5, 17-21; Ga 3, 23-29; Kol 1, 1-20; Hbr 9, 11-14; Jk 4, 1-10.

— wzbudzenia większego poczucia odpowiedzialności za środowisko naturalne, uwzględniając szczególnie dobro przyszłych generacji;

— dążenia do sprawiedliwego wyrównania różnic istniejących między różnymi regionami świata.

W ten sposób pojęcia „pojednanie” i „ekumenizm” zostały uwypuklone w szerokim, pełnym, ludzkim kontekście. Pojednanie międzywyznaniowe stanowi w nim jeden z obszarów. Przedstawiony program przez usunięcie barier i obcości zmierzał do tworzenia i pogłębiania atmosfery wspólnotowości wśród ludzi. Wynika to niedwuznacznie z projektu dokumentu i z dokumentu końcowego⁵, a znalazło wyraz zwłaszcza w świętowaniu przez uczestników rozpoczęcia i zakończenia Zgromadzenia w Grazu, które według założeń było „świętowaniem bycia razem”⁶, stanowiącego drogę do bycia wspólnoty.

3. WYJĄTKOWO GOŚCINNE MIASTO

Dobrze przygotowany Graz godnie powitał uczestników II Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego. Mieszkańcy tego pięknego miasta o bogatej przeszłości umieli cieszyć się z przybycia tylu reprezentantów humanistycznej i religijnej idei. Do ich dyspozycji oddano liczne pawilony międzynarodowego centrum wystawowego, pomieszczenia w szkołach i innych instytucjach, niektóre place publiczne, kościoły i pomieszczenia przykościelne, a także duży namiot dla spotkań modlitewnych i biblijnych. Specjalne karty identyfikacyjne nie tylko pozwalały bezpłatnie korzystać z miejskich środków transportu, lecz także były znakiem pozyskującym prawie słowiańską życzliwość mieszkańców Grazu. Gościnność Miasta, jego mieszkańców i oficjalnych przedstawicieli szczególnie – bo masowo – ujawniła się podczas uroczystości powitalnych i pożegnalnych nie tylko na placach, na których się odbywały, lecz i poza nimi w historycznej jego części.

4. NIEOCZEKIWANIE LICZNI UCZESTNICY

W ekumenicznym zgromadzeniu w Grazu wzięło udział blisko 11 tysięcy osób z przeszło 150 Kościołów i wspólnot kościelnych oraz konferencji biskupów Europy. Wśród nich specjalną grupę stanowiło 700 delegatów poszczególnych Kościołów, konferencji biskupich i organizatorów (CEC i CCEE): 350 Kościoła Katolickiego i 350 innych Kościołów i wspólnot kościelnych. Do ich wyłącznej kompetencji należało przyjęcie trzech dokumentów końcowych: przesłania, dokumentu podstawowego (Basisdokument) i zaleceń do działania (Handlungsempfehlungen). Najwięcej uczestników przybyło z Rumunii (ok. 1100 osób). Stosunkowo liczne grupy przybyły z Polski (ok. 90 osób), Republiki Czeskiej, Ukrainy i Słowacji.

⁴ CEC – CCEE, *Versöhnung Gabe Gottes und Quelle neuen Lebens. Zweite Europäische Ökumenische Versammlung – Graz, 23-29 juni 1997 Arbeitsdokument: 1. Entwurf – Oktober 1996, 2. Entwurf – April 1997.*

⁵ CEC – CCEE, *Arbeitsdokument, 2. Entwurf, A 1-2. Końcowy dokument podstawowy II Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego w Grazu nr 8.1 – Das Christliche Zeugnis für die Versöhnung. Versöhnung Gabe Gottes und Quelle neuen Lebens (=DP), nr A1-A2.*

⁶ *Programm* (Kalendarz zajęć i propozycji, liczący 256 stron), s. 35.

W spotkaniu w Grazu, uważanym za jedno z ważniejszych wydarzeń ekumenicznych naszego stulecia, wzięły udział liczne osobistości duchowe i świeckie, osobiście lub za pośrednictwem swych przedstawicieli. Na pierwszym miejscu należy wymienić Ojca św. Jana Pawła II, którego reprezentował przewodniczący Papieskiej Rady ds. Jedności Chrześcijan, kard. E. J. Cassidy. Za jego pośrednictwem Jan Paweł II przesłał do uczestników Zgromadzenia list, w którym podkreślił szczególną odpowiedzialność chrześcijan Europy za rozłam religijny. Również ekumeniczny patriarcha Konstantynopola, Bartholomeos I oprócz swego delegata przesłał list, w którym zaakcentował potrzebę stopniowego osiągnięcia jedności oraz jej doświadczenia. Obecność patriarchy Moskwy i Wszech-Rusi Aleksego II była bezspornie ważnym wydarzeniem. Jednak część jego przemówienia, zawierająca osobistą interpretację faktów oraz zarzut prozelityzmu działających w Rosji Kościołów, zabrzmiała dysharmonicznie i wywołała krytykę. Z innych znaczących uczestników Zgromadzenia w Grazu trzeba wymienić katolika armenieckiego Karekina I, kard. C. M. Martini z Mediolanu, anglikańskiego arcybiskupa z Canterbury, Brata Rogera z Taizé, Chiare Lubich – założycielkę ruchu Focolari i p. B. H. Bam – reprezentantkę południowo-afrykańskiej Rady Kościołów.

5. BOGATY PROGRAM

1. Uroczyste rozpoczęcie II Europejskiego zgromadzenia Ekumenicznego miało miejsce podczas plenarnego spotkania oficjalnych delegatów w dniu 23.06.1997 r. w godzinach popołudniowych. Dokonali tego jego współprzewodniczący: kard. M. Vlk – przewodniczący Rady Biskupów Europy i dziekan J. Arnold – przewodniczący Konferencji Kościołów Europejskich. Pierwszy podkreślił w swoim przemówieniu konieczność pojednania dla budowania relacji między narodami, kulturami i Kościołami Wschodu i Zachodu. Drugi zaakcentował, że złożony proces pojednania, w którym bierze udział Bóg i człowiek, w rzeczywistości jest dziełem Boga. Podczas dwie godziny trwającego plenum przemówienia wygłosili także m.in. Kard. C. Martini – poprzedni przewodniczący Rady Biskupów Europy i patriarcha Aleksy II – poprzedni przewodniczący Konferencji Kościołów Europy. Chiara Lubich wygłosiła referat o duchowości pojednania.

Po opisanym rozpoczęciu Zgromadzenia odbyła się liturgiczno – modlitewna inauguracja na jednym z placów najstarszej części miasta (Freiheitsplatz), która zgromadziła tysiące uczestników. Teksty modlitw, pieśni, kazanie i inscenizacje wyrażały konieczność pojednania. Przemówienia miejscowego biskupa Webera i prawosławnego metropolity Michała wskazywały na wiarę, która dla społeczeństwa jest potrzebna jak sól dla pokarmu; wymaga jednak dialogu połączonego z samokrytyką, co prowadzi do pokuty, pojednania i wiarygodności.

Po liturgicznym rozpoczęciu ekumenicznego spotkania przyszedł czas na radosne świętowanie spotkania chrześcijan w Grazu. Na różnych miejscach Starego Miasta uczestnicy, przeważnie młodzi ludzie, doświadczali uroku bycia razem po ludzku i po chrześcijańsku. Rozpromienione twarze, uśmiech czy podanie ręki lub ciepłe słowo – to najczęściej spotykane oznaki świętowania. W radości uczestników brali udział prezydent Austrii T. Klestil, pani naczelnik Landu Steiermark oraz burmistrz Grazu. Uczestników uroczystości rozpo-

częcia, odbywających się na wolnym powietrzu w sąsiedztwie katedry i zamku, nie odstraszył chwilę trwający deszcz. Tęczę, która ukazała się nad miastem przyjęto jako znak – most łączący Graz z Bazyleją, miejscem pierwszego tego rodzaju spotkania.

2. Okres od 25 do 28 czerwca był okresem wspólnych modlitw, godzin biblijnych, wykładów, dyskusji, wspólnych poszukiwań. Szczególne znaczenie miały spotkania w grupach. Oddzielne grupy utworzono dla delegatów ze względu na specyficzną ich rolę i posiadane przygotowanie. Wszyscy uczestnicy zostali zaproszeni do włączenia się do różnych tematycznych grup. Wspomniane grupy miały różny charakter. W nich albo wspólną pracą połączoną z dyskusją dochodzono do pewnych wniosków (Gruppenarbeit), albo przygotowane relacje na pewne tematy ubogacały zainteresowanych (Hearings) lub polegały one na wspólnych ćwiczeniach (Workshops). Dokładny program Zgromadzenia w Grazu, wydany w formie książeczki, który każdy uczestnik otrzymał, przedstawiał bogactwo tematów i form uczestniczenia, dostępnych dla każdego zależnie od jego zainteresowań i znajomości języka. Propozycja organizatorów przekraczała najśmielsze oczekiwania. Dla ilustracji powyższego wspomnę, że w programie – katalogu umieszczono aż 165 różnych hearings i 174 workshops⁷. Niemalą rolę spełniała tzw. agora, gdzie przy dziesiątkach stoisk prezentowano inicjatywy służące pojednaniu. Mało kto z uczestników był w stanie oprzeć się chociażby częściowemu zapoznaniu się z wyłożonymi tam materiałami czy rozmowie z kompetentnymi osobami. Spośród innych propozycji na uwagę zasługuje działalność Wioski Ekumenicznej, w ramach której 60. osób kształtowało program o pojednaniu w oparciu o ich doświadczenie. Nie zapomniano o specjalnym programie dla dzieci. Program dla młodzieży był kształtowany przez samą młodzież. Odbyło się także tzw. plenum młodych⁸. Niemalę znaczenie miały grupowe spotkania uczestników z poszczególnych krajów. Spośród tematów poruszonych na plenum delegatów na wyróżnienie zasługuje problematyka przyjęcia państw do Unii Europejskiej i zadań chrześcijan, którzy winni się odznaczać otwartością na pluralizm i wiernością zasadom chrześcijańskim. Stała się ona przedmiotem referatów i dyskusji na plenarnym spotkaniu delegatów, gdyż ściśle się wiąże z tematyką pojednania.

Duchowym fundamentem spotkań uczestników Zgromadzenia w Grazu były modlitwy i poranne godziny biblijne. Rozważania biblijne, organizowane w czterech grupach, prowadzone przez wybitnych znawców określonej problematyki (np. arcybiskupa Ch. Schönborna z Wiednia, biskupa Fr. Komaricę z Bośni-Hercegowiny, p. superintendent Karin Engele ze Steiermarku) gromadziły zastępy uczestników, co świadczyło o ich popularności. Również w porze południowej gromadzono się na modlitwie. Duże znaczenie miały wieczorne ekumeniczne nabożeństwa, odprawiane w ośmiu kościołach, po których w atmosferze agapy częstowano uczestników prostym posiłkiem i napojami. Nabożeństwa poszczególnych wyznań odbywały się oddzielnie. Uczestnictwo we Mszy św. było możliwe w godzinach porannych lub wieczornych w określonych kościołach. Modlitwy i adoracje nocna rozpoczynały się po godzinie 2200. Uczestnicy spotkań modlitewnych mieli świadomość, że pojednanie i zjednoczenie jest darem Bożym, o który trzeba prosić.

3. Podobnie jak otwarcie Zgromadzenia, również jego uroczyste i religijne zakończenie w dniu 29 czerwca w Parku Miejskim miało bardzo podniosły i budujący charakter. Było wła-

⁷ *Programm*, s. 114-165.

⁸ *Programm*, s. 177-194.

ściwie ekumeniczna liturgia rozesłania uczestników i błogosławieństwem na drogę realizacji przyjętych zadań, ubogaconą modlitwami i śpiewami i zakończoną dziękczynieniem m.in. za istniejący już zakres widzialnej jedności osiągniętej postawą pojednania. Podczas nabożeństwa zostało odczytane przesłanie Zgromadzenia uzgodnione uprzednio przez delegatów. W nabożeństwie końcowym wzięło udział około 30 000 ludzi, z czego wynika, jak mieszkańcy Grazu włączyli się do odbywającego się w ich Mieście wyjątkowego spotkania. Pożegnanie się uczestników między sobą dokonywało się przy straganach z jadłem i napojami, ustawionymi przez parafie i dekanaty na ulicach prowadzących od miejsca nabożeństwa do centrum Miasta.

II. DOKUMENTY ZGROMADZENIA EKUMENICZNEGO W GRAZU

1. DOKUMENT PODSTAWOWY

Główny, podstawowy dokument II Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego nosi tytuł: „Chrześcijańskie świadectwo pojednania. Pojednanie – dar Boży i źródło nowego życia”⁹. Dokument ten stanowi omówienie teologicznych podstaw spotkania w Grazu. Można powiedzieć, że zawiera teologię tej rzeczywistości, której miało służyć i służyło spotkanie tylu tysięcy uczestników: rzeczywistości ekumenicznego otwarcia się na zjednoczenie chrześcijan i rzeczywistości otwarcia na potrzebę jednoczenia się i niezbędną wzajemną pomoc w sferze pozawyznaniowej na wymienionych poprzednio odcinkach życia ludzkiego. To wszystko ma dokonać się poprzez pojednanie. Omawiany dokument w tej materii stanowi wielkie osiągnięcie z punktu widzenia merytorycznego. Wskazuje także na istotny element postawy chrześcijańskiej tak rozumianego otwarcia się.

Oto główne myśli dokumentu.

Mimo wielu różnic, podziałów i świadomości doznanych krzywd Kościoły i wspólnoty kościelne oraz ich wiernych łączy wspólna tęsknota za pojednaniem i już odbyta droga do jej urzeczywistnienia. Wysiłków w kierunku jedności nie można rozumieć jako zacieranie rzeczywistości i znaczenia różnic eklezjologicznych. Pojednanie nie jest czymś formalnym, zewnętrznym, lecz wyrazem odnowionego i wspólnego wyznania wiary i nadziei złożonej w Bogu przez Jezusa Chrystusa, dzięki któremu chrześcijanie dostąpili pojednania¹⁰. Pojednanie z Bogiem jest więc drogą do pojednania z ludźmi, nie tylko z chrześcijanami w sprawach religijnych. Obejmuje także niechrześcijan oraz wspólne ważne dziedziny świeckie.

Dokument wylicza różne dziedziny, aspekty zagadnień, racje i owoce wynikające z pojednania lub z nim związane. Do nich należą:

— Bogactwo kultur i zastanego dziedzictwa¹¹.

— Poglębająca się świadomość przynależności do wspólnoty chrześcijan i europejskiej wspólnoty ludzkiej, mimo istnienia różnic geograficznych, historycznych, religijnych i kulturowych¹².

⁹ DP, nr A1-A33.

¹⁰ DP, nr A1-A2.

¹¹ DP, nr A3.

¹² DP, nr A4-A5

— Doświadczenie Boga jako „miłosiernego, łaskawego i cierpliwego Ojca”, ukazującego na kartach Pisma św. Starego i Nowego Testamentu dzielą także żydzi i muzułmanie. Stanowi to podstawę do wspólnych działań¹³.

— Wszyscy są objęci Bożą miłością uprzedzającą. Ta miłość niesie i utrzymuje życie na świecie i cały kosmos. Dlatego całe stworzenie zasługuje na należne do niego podejście¹⁴.

— Pojednanie z Bogiem, które oznacza całkowitą zmianę człowieka, nowe stworzenie (gr. „katallage”), dokonuje się w Chrystusie dzięki Jego Krzyżowi i Zmartwychwstaniu. Z niego więc płynie moc do jakiegokolwiek pojednania¹⁵.

— Miłosierdzie i dobroć Boga skłania nas do pokuty swoją szczególną łaską. Obejmuje ona nie tyle osobiste społeczne grzechy, ile niepojęty wymiar zła, ciężący na wspólnotach europejskich¹⁶. Uregulowania w duchu Ewangelii wymagają konkretne odcinki życia:

— niezbędne dla wiarygodności świadectwa chrześcijańskiego jest przewyciężenie podziałów między Kościołami i w Kościele;

— niewłaściwe relacje między chrześcijanami i żydami oraz mężczyznami i kobietami;

— negatywne skutki działań narodów europejskich wynikające z niewłaściwego przekonania o ich wyższości, a dotyczące niszczenia narodów i plemion, kultury itp., wymagają jednoznacznej oceny, a nawet czegoś więcej: traktowanie narodów nie przedmiotowo, lecz jako podmioty współtworzące wspólną Europę jest nagłym postulatem;

— automatyczne władanie przyrodą jest nadużyciem zlecenia Stwórcy, co często jest równoznaczne z jej niszczeniem: jest ona dana człowiekowi, aby jej używał i strzegł¹⁷;

— Niezbędne pojednanie i pokuta nie oznaczają likwidacji różnic między ludźmi, lecz próbę nowego i poprawnego ustosunkowania się do wspólnych zadań¹⁸. Pojednanie bowiem nie może stanowić jakiejś namiastki sprawiedliwości i prawdy¹⁹. Miłosierdzie nie może zastąpić sprawiedliwości i sięga dalej niż sprawiedliwość²⁰. W szkole miłosierdzia trzeba kształtować duchowość współczesnego człowieka, by był zdolny wyciągnąć rękę do pojednania, towarzyszyć potrzebującym, kształtować poprawnie relacje międzyludzkie, w tym także relacje między pokoleniami²¹.

— Osoby pojednane są szerzycielami pokoju i radości, ich styl bycia jest wspólnotowotwórczy. Szkoła miłosierdzia sprzyja rozwojowi duchowości, proegzystencji, dzielenia się, szczególnie aktualnej u kobiet²².

— Kontakty partnerskie między pojednanymi kształtują się właściwie, sprzyjają niezbędnemu klimatowi dialogu. Istnieje bowiem potrzeba, aby oprócz wierności własnej wierze uwzględnić w kontaktach społecznych także poglądy inaczej wierzących²³. Dotyczy to zarówno dziedziny religijnej (np. prawosławni, mahometanie), jak i innych płaszczyzn życia. W tym respektowaniu przekonań innych niewątpliwie pomogły środki komunikacji, podróże itp. Ułatwiająca doświadczenie pluralizmu bycia i przekonań²⁴.

— Pod znakiem dojrzałego miłosierdzia (nie płytkiej litości) ma się kształtować życie gospodarcze, chroniące biednych. Nie gospodarka oparta wyłącznie na zysku, lecz na bu-

¹³ DP, nr A6.

¹⁴ DP, nr A7.

¹⁵ DP, nr A8-A9.

¹⁶ DP, nr A11-A13.

¹⁷ DP, nr A14-A18.

¹⁸ DP, nr A19.

¹⁹ DP, nr A20.

²⁰ DP, nr A21.

²¹ DP, nr A22-A23.

²² DP, nr A24.

²³ DP, nr A25.

²⁴ Tamże

dzeniu aktywności ludzkiej i sprawiedliwości. To zakłada inicjatywę wspólnot, stosowanie zasady pomocniczości, eliminującej poczucie zależności a sprzyjającej dobrze pojętej wolności człowieka²⁵. Tak rozumianego życia gospodarczego nie można zamknąć wyłącznie w granicach Europy. Potrzebny jest jego ogólnoswiatowy wymiar i solidarność na rzecz dobra człowieka²⁶.

— Także polityka ma być płaszczyzną, w której stosuje się pojednanie, zbliżenie grup czy narodów, a nawet kontynentów. Nie ma miejsca na politykę wyłącznie proeuropejską²⁷.

— Respektowanie integralności klimatycznych uwarunkowań i regionów ekologicznych, z czym wiąże się ograniczoność eksploatacji bogactw naturalnych i zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska naturalnego, środowiska ludzkiego jest szczególnie nakazem chwili²⁸.

— Duch pojednania i respektowanie praw człowieka stanowią główną rację starań o sprawiedliwe wyrównanie ciężarów między różnymi regionami świata. W wieku globalizacji rozwiązań w gospodarce szczególnej troski wymaga priorytet spraw osoby ludzkiej²⁹.

— Nieliczenie się z ograniczonością człowieka jest zaprzeczeniem postawy pojednania. Ta bowiem z natury swej wymaga liczenia się z obiektywną rzeczywistością. Myślenie realistyczne i pokora winny zastąpić mentalność zdobywcy, władcy³⁰.

— Pojednanie obejmuje całe życie człowieka. Jest nie tylko wysiłkiem, lecz także źródłem jego energii, która czy to w sakramentach czy to w inny sposób stanowi głęboki wymiar ludzkiego bytowania na ziemi. Dlatego dla pojednania rozumianego jako trwający proces winno się znaleźć miejsce i czas w życiu³¹. Wtedy bowiem działa skutecznie Duch Święty w życiu człowieka.

2. ZALECENIA DLA PRAKTYKI EKUMENICZNEJ

Drugi dokument Zgromadzenia Ekumenicznego w Grazu, uchwalony przez delegatów, nosi tytuł: „Zalecenia w dziedzinie działania”³². Zawiera – jak wskazuje jego nazwa – konkretne zalecenia dla Kościołów i wspólnot kościelnych w dziedzinie praktyki ekumenicznej z krótkim ich uzasadnieniem. Zalecenia zostały podzielone według 6 grup podanej poprzednio tematyki. Szersze wyjaśnienie zaleceń, wskazanie na ich faktyczny i teologiczny kontekst znajduje się w dokumencie o charakterze pomocniczym, zatytułowanym „Materiały uzasadniające zalecenia do działania”³³.

W niniejszym opracowaniu ograniczę się do skrótowego omówienia zaleceń przytaczając czasem odniesienie się do dokumentu pomocniczego.

1. W zakresie tematyki dotyczącej szukania widzialnych znaków jedności Kościołów sformułowano trzy zalecenia:

²⁵ DP, nr A26-A27.

²⁶ Tamże

²⁷ DP, nr A28.

²⁸ DP, nr A29.

²⁹ DP, nr A32.

³⁰ DP, nr A31.

³¹ DP, nr A32-A33.

³² Końcowy dokument II Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego nr 9.1 *Handlungsempfehlungen*.

³³ Dokument nr 9.1a – *Hintergrundmaterial zu den Handlungsempfehlungen*.

— Obchodzenie w roku 2000 w jednym terminie Wielkanocy, za czym przemawia potrzeba wspólnego świadectwa Kościołów oraz sam jubileusz odkupienia. Również zaleca się uznanie chrztu udzielanego przez Kościoły z tych samych racji³⁴.

— Opracowanie przez Kościoły wspólnego dokumentu, w którym uwzględniono by podstawowe prawa i obowiązki ekumeniczne i z nich wypływające kryteria odróżniające prozelityzm od chrześcijańskiego świadectwa, fundamentalizm od wierności wierze oraz ustalono by kształt relacji między Kościołami większości a Kościołami mniejszości³⁵.

— Konieczność wychowania i kształtowania ekumenicznego; urządzania wspólnych godzin biblijnych celem bliższego wzajemnego poznania się i wspólnego wysiłku w kształtowaniu postaw, wpływających na życie społeczne i polityczne³⁶.

2. W dziedzinie dialogu z innymi religiami i kulturami zalecono:

— Przyczynianie się przez Kościoły do wolności religijnej i zapewnienia praw ludzkich, by godność i tożsamość wszystkich ludzi była należycie chroniona.

— Popieranie dialogu międzyreligijnego, zbieranie doświadczeń i wychowanie do właściwej postawy życiowej w tej dziedzinie.

— Wprowadzenia jednego dnia w roku poświęconego dialogowi z Żydami i poznanie złożonej problematyki judaizmu³⁷.

3. Tematyka poświęcona zaangażowaniu się na rzecz sprawiedliwości społecznej i usunięcia różnych form dyskryminacji zrodziła następujące zalecenia:

— Inicjowanie przez Kościoły konsultacji na tematy gospodarcze, sprawiedliwości społecznej i należytego zabezpieczenie społecznego ludzi. Skłania do tego fakt bezrobocia oraz wykorzystywania młodych mężczyzn i kobiet.

— Zaangażowanie się Kościołów na rzecz sprawiedliwej i ludzkiej polityki imigracyjnej, zwłaszcza ofiar wojny i uciekinierów proszących o azyl. Niezbędne jest w tej materii kształtowanie postawy otwartości.

— Przeciwdziałanie upośledzeniu kobiet na różnych płaszczyznach życia, także wykorzystywaniu ich w sferze seksualnej w życiu gospodarczym i publicznym. Niezbędna jest ochrona ich praw przez Kościoły.

— Intensywna ochrona przez Kościoły rodziny i jej promocja w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym. Ma ona objąć młodych i starszych na różnych obszarach życia w ich codziennej egzystencji³⁸.

4. Zaangażowanie się w pojednanie między narodami i pokojowe przezwycięzanie konfliktów jest zadaniem Kościoła. Stąd zalecenia, by:

— Kościoły uczestniczyły w rozmowach na temat przyszłego rozwoju Europy, pokojowego załatwiania istniejących konfliktów i inicjatyw pokojowych.

— Konferencja Kościołów Europy i Rada Konferencji Biskupich Europy winny popierać w swych Kościołach wymianę doświadczeń w dziedzinie inicjatyw, instytucji i ośrodków kształcenia na rzecz pokoju i pojednania. Także parafie i gminy religijne mogą, a na-

³⁴ *ZD*, nr 1.1

³⁵ *ZD*, nr 1.2; zob. także rozwinięcie zagadnienia prozelityzmu w *MUZ*, nr B 7, także w kontekście B10.

³⁶ *ZD*, nr 1.3

³⁷ *ZD*, nr 2.1, 2.2, 2.3; zob. także *MUZ*, nr B13 i B17.

³⁸ *ZD*, nr 3.1 – 3.4; *MUZ*, nr B21 – B31.

wet winny uczestniczyć w tym zadaniu. Innym ich zadaniem jest powołanie stałego instytutu do badania konfliktów i kształcenia fachowców dla analiz i praktycznego przewycięzania konfliktów w Europie³⁹.

5. Tematyka ekologiczna i szans przyszłych pokoleń poddała organizatorom Zgromadzenia w Grazu zalecenie, by na wszystkich stopniach życia kościelnego uwrażliwiano na dobrodziejstwa dzieła stworzenia, potrzebę jego ochrony i odpowiedniego stylu życia. CEC i CCEE wraz z innymi Kościołami winny uczestniczyć w wysiłkach zapewniających dla wszystkich pokoleń dobra ziemi i warunki życia⁴⁰.

6. Dla wyrównania istniejących wielkich nierówności między różnymi regionami świata zalecono Kościołom, by popierały:

- darowanie długów krajom ubogim;
- pomoc rozwojową ubogim krajom przez kraje uprzemysłowione, dostatnie;
- sprawiedliwy „podział” dóbr kultury, dóbr duchowych i środków finansowych przez ich udostępnienie krajom Południa przez zasobną Północ;
- tworzenie ekumenicznych programów kształceniowych dla różnych grup wiekowych oraz zmianę ich między Południem a Północą;
- piętnowanie ekonomicznego wyzysku, np. pracę dzieci, niskie zarobki, złe warunki pracy, handel kobietami, turystykę seksualną i inne⁴¹.

SŁOWO NA ZAKOŃCZENIE

Europejskie Zgromadzenie w Grazu było spotkaniem ludzi, którym droga jest sprawa zjednoczenia się Kościołów, jedności rodziny ludzkiej. Wspólnota modlitwy, refleksje biblijne i nabożeństwa wytwarzały religijną atmosferę sprzyjającą w podejściu do dyskutowanych zagadnień. Spotkanie ludzi z różnych Kościołów i krajów, przyjacielska wymiana poglądów, dojrzała wzajemna otwartość i radość z bogactwa pielęgowanego dziedzictwa – oto najważniejsze spostrzeżenia opisanego spotkania ludzi dobrej woli. Można mówić także o radości ze wspólnych korzeni i doświadczania stopniowego procesu zjednoczenia się wierzących w Chrystusa. Po radosnym doświadczeniu wspólnoty zgromadzonych w Grazu uczniów Chrystusa następuje realizacja owoców przemyśleń zawartych w uchwalonych dokumentach. Ich wprowadzenie w życie nie będzie tylko zadaniem uczestników spotkania w Grazu, lecz wszystkich do których zostało skierowane przesłanie, zakomunikowane światu podczas nabożeństwa końcowego. Ich wprowadzeniu w życie nie może nie towarzyszyć przekonanie, że nasze ludzkie zaangażowanie w sprawę jedności chrześcijan, ludzkiej godności każdego człowieka i warunków jego życia, pokoju i sprawiedliwości jest niezbędnym warunkiem i nośnikiem Bożego błogosławieństwa dla omawianej idei. W tym znaczeniu Pan da łaskę jedności chrześcijanom, jedności wyrównującej różnice w rodzinie ludzkiej w sferze poza wyznaniowej. Do Niego wszystko należy.

ks. Edward Górecki

³⁹ ZD, nr 4.1 – 4.4; MUZ, nr B32 – B39.

⁴⁰ ZD, nr 5.1 – 5.5; MUZ, nr B40 – B48.

⁴¹ ZD, nr 6.1 – 6.3; MUZ, nr B50 – B53.